

Pomôcka pre učiteľa na hodnotenie nadania žiakov (KHT)

ÚVOD

Učiteľ je vo svojej práci konfrontovaný s množstvom úloh. Jednou z nich je posudzovanie nadania žiakov, aby bolo možné venovať im individuálnu starostlivosť, odporúčať im rôzne druhy špecializovanej prípravy (vrátane mimoškolských činností), prípadne ich po psychologickom vyšetrení zaradiť do programu pre intelektovo nadaných žiakov vo vlastnej škole. Úroveň nadania dieťaťa sa odráža v jeho učebných výsledkoch, ale dobrý učiteľ vie, že nie každé nadané dieťa sa musí dobre učiť, a naopak, nie každý jednotkár je skutočne nadpriemerne nadaný. Ale ako ohodnotiť talenty žiakov? Na to nie sú učitelia zväčša ani teoreticky ani metodologicky pripravení. Preto sme sa pokúsili vyvinúť pomôcku, ktorá by im umožnila zamyslieť sa nad svojimi žiakmi z hľadiska ich rôznych osobnostných vlastností a prejavov správania, ktoré vytvárajú talent v ponímaní modernej psychológie. Nie sú to len schopnosti dobre sa učiť, ale aj mnohé iné vlastnosti a prejavy, ktoré možno sledovať u každého dieťaťa aj v škole.

KLASIFIKAČNÝ HÁROK TALENTOV

Klasifikačný hárok talentov (KHT) je jednoduchá pomôcka pre učiteľa základnej školy. Umožňuje mu orientačne ohodnotiť úroveň nadania žiakov v triede odhliadnuc od ich školskej úspešnosti. Učiteľ hodnotí celú triedu, výsledkom je rebríček (poradie) žiakov podľa úrovne ich všeobecného nadania. Špeciálne nadanie môže učiteľ odhadnúť podľa úspešnosti dieťaťa v tom-ktorom vyučovacom predmete alebo v mimoškolskej činnosti, o ktorej by mal byť informovaný. Každý špeciálny talent sa v školskom veku spája s dostatočnou úrovňou všeobecného nadania, takže výsledky získané pomocou Klasifikačného hárku talentov možno použiť aj pri odporúčaní žiakov do tried s rozšíreným vyučovaním, ale aj do rôznych foriem mimoškolskej prípravy talentov (ZUŠ a i.). Učiteľ by mal hodnotiť svojich žiakov pomocou KHT každý rok, najlepšie po polročnej klasifikácii.

Vlastné hodnotenie zaberie (podľa počtu žiakov v triede) asi 1 – 1,5 hodiny. S Klasifikačným hárkom talentov sa pracuje rovnako ako s bežným klasifikačným hárkom, ktorý v školách používate, ibaže namiesto vyučovacích predmetov sa hodnotia (známkujú) vlastnosti, znalosti a prejavy správania detí, ktoré podľa psychologických výskumov môžu súvisieť s ich nadaním. Hárok má dvadsať päť stĺpcov – 21 je hodnotených vlastností, štyri kolónky sú určené pre sumárne skóre.

INŠTRUKCIE K PRÁCI

Do Klasifikačného hárku talentov zapíšete meno žiakov. Potom pristúpte k hodnoteniu 21 vymedzených vlastností. *Nehodnotte jedného žiaka vo všetkých vlastnostiach (v riadku), ale naopak, hodnotte všetkých žiakov v jednej vlastnosti (v stĺpci) a potom prejdite k hodnoteniu ďalšej vlastnosti (k ďalšiemu stĺpcu).* Prečítajte si vždy pozorne vymedzenie každej vlastnosti, ktorú hodnotíte.

Žiakov hodnotíte známkami od 1 do 5 (ako je bežné v škole). Pri hodnotení sa snažte zohľadniť celkové správanie detí odhliadnuc od ich školského prospechu (s výnimkou 1 položky, ktorej známkovanie je opísané nižšie). Ostatné vlastnosti hodnotíte takto:

- 1 – Dieťa má hodnotenú vlastnosť výnimočne rozvinutú, posudzované správanie sa vyskytuje často, dieťa podľa neho patrí medzi najvýraznejšie v triede.
- 2 – Hodnotená vlastnosť je nadpriemerne rozvinutá, dieťa patrí k lepšej časti triedy.
- 3 – Hodnotená vlastnosť má priemernú úroveň, dieťa v nej nijako nevyniká, patrí medzi priemerné deti.
- 4 – Hodnotená vlastnosť je slabo rozvinutá, príslušné správanie sa objavuje zriedkavo, dieťa podľa neho patrí k slabším v triede.
- 5 – Podľa hodnotenej vlastnosti patrí dieťa v triede k najslabším, s opísaným správaním sa uňho temer nestretávame.

Dbajte na to, aby Vaše hodnotenia boli rozložené po celej škále od 1 do 5 (teda aby ste nedávali samé jednotky alebo samé trojky)!

Po ukončení hodnotenia (stĺpce 1-21) spočítajte známky do sumárnych koloniiek KHT. Súčet známok za prvých deväť vlastností (**I**) predstavuje skóre tzv. *inštrumentálnej zložky nadania* (najmä schopností). Súčet ôsmich známok za vlastnosti č. 10-17 (**A**) reprezentuje skóre tzv. *aktivačnej zložky nadania*. Posledné štyri známky (za vlastnosti č. 18-21 – **O**) sa týkajú osobnostných prejavov, ktoré nemožno k inštrumentálnej či aktivačnej zložke priradiť jednoznačne, avšak podľa výskumov sú taktiež výraznými indikátormi nadania.

Výsledky KHT nedávajú informáciu o absolútnej úrovni nadania hodnotených žiakov, iba o ich relatívnom poradí v triede. Na základe **celkového skóre** (súčtu všetkých 21 známok) možno zostaviť „rebríček talentov“ od najšikovnejších (najnižšie skóre) po najmenej šikovné (vysoké skóre) deti. Skóre inštrumentálnej (**I**) a aktivačnej (**A**) zložky dávajú možnosť nazrieť do štruktúry nadania. Niektoré dieťa môže mať relatívne nízke skóre **I**, ale pomerne vysoké **A**: to znamená, že má síce dostatočné schopnosti, ale neprejavuje dost' aktivity, vytrvalosti, snahy ich uplatniť. Vysoké **I** pri nízkom **A** upozorňuje na dieťa snaživé, usilovné, no s rezervami v oblasti schopností.

Učiteľ by mal ako o potenciálne nadaných deťoch uvažovať o tých, ktoré sa umiestnili na prvých priečkach rebríčka, a to aj v prípade, ak si doteraz prejavy ich nadania nevšimol. Pomôcka ho má viesť k tomu, aby si všimol aj také detské vlastnosti, o ktorých súvis s talentom doteraz nevedel. Najšikovnejších žiakov z triedy, či už podľa KHT, ale aj takých, o ktorých nadaní je učiteľ presvedčený na základe iných ukazovateľov, by mal odporúčať na vyšetrenie v centre pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie.

VYMEDZENIE HODNOTENÝCH VLASTNOSTÍ

1. Školský prospech

Známku 1 hodnotíte žiaka so samými jednotkami, známku 2 vyznamenaného žiaka, známku 3 žiaka, ktorý nedostáva štvorky, známku 4 štvorkára a známku 5 prepádajúceho žiaka.

2. Čítanie

Ako rýchlo sa dieťa naučilo čítať, či číta plynule a s porozumením.

3. Vyjadrovanie

Slovná zásoba, ľahkosť a zrozumiteľnosť vyjadrovania (nie výslovnosti).

4. Rýchlosť chápania

Rýchlosť učenia, adekvátneho reagovania, pochopenia nových poznatkov v škole i mimo nej.

5. Otázky po príčinách

Kladie dieťa často otázky po príčinách javov?

6. Kritické myslenie

Upozorňuje dieťa na nezrovnalosti, ktoré si všimlo, overuje si informácie z viacerých prameňov, je kritické k autoritám (aj k učiteľovi)?

7. Vzťahové myslenie

Schopnosť postrehnúť vzájomné vzťahy aj medzi vzdialenými oblasťami poznania, adekvátne asociácie, schopnosť integrovať poznatky a tak ich odovzdávať ďalej.

8. Originalita

Má dieťa nové, nezvyčajné, ale zato použiteľné nápady, často navrhuje a uplatňuje svojské riešenia problémov?

9. Špeciálne schopnosti

Bez ohľadu na to, či sa prejavujú v niektorom vyučovacom predmete alebo mimoškolskej činnosti (šport, umenie, technika ap.) hodnotte známkou 1 predpokladané výnimočné schopnosti, známkou 3 dieťa s priemerne vyhranenými schopnosťami, známkou 5 dieťa, ktoré neprejavuje špeciálne schopnosti v žiadnej oblasti.

10. Aktivita

Celková živosť dieťaťa. Známkou 1 hodnotte výnimočne aktívne dieťa, aj keď je prípadne aktívne v neželateľnom smere a nedisciplinované. Známkou 5 hodnotte veľmi pasívne dieťa.

11. Zvedavosť

Najmä intelektuálna zvedavosť, túžba dozvedieť sa niečo nové, byť tam, kde sa niečo deje, siahnuť si na neznámy predmet a vyskúšať dosiaľ neznámy druh činnosti.

12. Ctižiadostivosť

Snaha dosiahnuť úspech, výška na seba kladených požiadaviek a úsilie pri ich plnení.

13. Vytrvalosť

Úsilie pri prekonávaní prekážok, schopnosť sústrediť sa na začatú prácu a priviesť ju do konca.

14. Samostatnosť

Samostatnosť v myslení i v konaní. Je možné dieťa poveriť rôznymi úlohami, dá sa naň spoľahnúť, že ich samostatne splní?

15. Šírka záujmov

Známkou 1 hodnotte žiaka s bohatou paletou prejavovaných záujmov (aj mimoškolských!), známkou 5 žiaka s minimálnymi záujmami.

16. Dominantný záujem

Známkou 1 hodnotte dieťa, ktoré prejavuje intenzívny dominantný záujem o niektorú (aj mimoškolskú) oblasť alebo o niekoľko súvisiacich oblastí. Známkou 5 hodnotte dieťa, ktoré neprejavuje dominantný záujem (aj v prípade, že šírka jeho záujmov je veľká).

17. Čitateľské záujmy

Ako rád a veľa žiak číta (nielen povinnú literatúru).

18. Komunikácia s dospelými

Vyhľadáva žiak rozhovory s dospelými?

19. Citlivosť

Zmysel pre spravodlivosť, citlivosť na problémy a medziľudské vzťahy.

20. Zmysel pre humor

Zmysel pre humor v najrôznejších situáciách, aj keď je vtip namierený proti učiteľovi, rodičovi, či proti dieťaťu samému.

21. Vzťah ku kráse

Zmysel pre estetiku v umení, obliekaní, v okolitom prostredí.

SKÚSENOSTI S KHT

Prvé skúsenosti s aplikáciou KHT boli spracované a publikované v štúdií:

DOČKAL, V.: Klasifikačný hárok talentov. *Pedagogická revue*, 1993, č. 1-2, s. 63-69.

Ďalšie skúsenosti získali v rokoch 2001-2009 frekventantky cyklického a neskôr špecializačného inovačného štúdia *Edukácia intelektovo nadaných detí v základnej škole*, ktoré hárok použili v rámci svojich záverečných prác.

Na tomto mieste zhrnieme tieto skúsenosti do niekoľkých bodov:

1. KHT nie je plne štandardizovaná metodika a každý učiteľ s ňou pracuje čiastočne inak. Preto nemá význam určovať nejaké bodové hodnoty, od ktorých možno uvažovať o nadpriemernom nadaní. Výsledkom je vždy rebríček (poradie) žiakov v triede. Za najnadanejšie možno pokladať tie deti, ktoré sa v ňom umiestnili na horných priečkach (s najnižším počtom bodov). Tieto deti je vhodné usmerniť na psychologické vyšetrenie v CPPPaP. V prípade, že dobré hodnotenie získa žiak, ktorý prospechovo nevyníka, je treba, aby sa učiteľ o ďalšej práci s ním poradil so psychológom.

2. Výsledky získané pomocou KHT vysoko korelujú s priemerným prospechom žiakov, nie sú s ním však totožné. KHT podstatne lepšie ako školský prospech zachytáva to, čo ako nadanie diagnostikujú psychológovia.

3. Učiteľ vie pomocou KHT ohodnotiť nadanie žiaka do značnej miery nezávisle od jeho prospechu: zatiaľ čo prospech majú tradične lepší dievčatá, v hodnotení podľa KHT to neplatí. Aj žiaci, ktorí podľa prospechu patria v triede k priemerným, môžu sa v rebríčku podľa KHT umiestniť na popredných miestach. Naopak, niektorí žiaci s vynikajúcim prospechom sa podľa KHT môžu zaradiť iba k lepšiemu prímeru triedy.

4. Učítelia spoľahlivejšie hodnotia tzv. inštrumentálnu zložku nadania (I), než zložku aktivačnú (A), či ďalšie súvisiace vlastnosti (O). Napriek tomu má zmysel sa nad týmito vlastnosťami žiakov zamýšľať.

5. Použitie KHT bolo overené na 1. stupni základnej školy, ale aj učiteľom 2. stupňa môže poskytnúť cenné informácie. Metodika má učiteľa inšpirovať k hľadaniu spôsobov ako hodnotiť talenty žiakov.

